

บทที่ 5

อภิปรายวิเคราะห์และสรุปผล

การศึกษาผ้าทอชำเหนือ เมืองชำเหนือ แขวงหัวพัน สปป.ลาว ในบริบทผ้าทอพื้นเมืองกลุ่มไทชำเหนือในกระแสบริโคโนมีย ซึ่งทำการศึกษาในด้านความเปลี่ยนแปลงของ ลวดลาย สี สัน ความหมายของลวดลาย และฝีมือของช่างทอรวมถึงการปรับตัวในการเรียนรู้ของช่างทอในปัจจุบันสามารถอภิปรายวิเคราะห์สรุปผลแยกเป็นประเด็นได้ดังนี้

5.1 ความแตกต่างของลวดลายและสีสันตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ลวดลายผ้าทอชำเหนือบนผืนผ้าซิ่นและผ้าเบี่ยง ที่มีมาตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบันนั้นไม่มี การเปลี่ยนแปลงแต่อย่างใด ในอดีตมีการทอลวดลายอย่างไรในปัจจุบันก็ทอลวดลายแบบนั้น แต่ ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมคือ รูปแบบการจัดวางลวดลายบนผืนผ้าทอ และการให้สีสัน สาเหตุที่มี การเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นเป็นเพราะในปัจจุบันผ้าทอชำเหนือผลิตขึ้นเพื่อเป็นสินค้าและลูกค้าโดย ส่วนใหญ่ที่บริโภคผ้าทอล้วนเป็นลูกค้าจากต่างชาติ ซึ่งประเด็นเรื่องรูปแบบการจัดวางลวดลายและ การให้สีสัน ผู้วิจัยสามารถแยกอธิบายการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นออกได้เป็น 2 ประเด็นคือ

- การจัดวางลวดลายและการให้สีสันบนผืนผ้าทอในรูปแบบผลิตภัณฑ์เดิม
- การจัดวางลวดลายและการให้สีสันบนผืนผ้าทอในรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่

อธิบายแยกเป็นประเด็นดังนี้

5.1.1 การจัดวางลวดลายและการให้สีสันบนผืนผ้าทอในรูปแบบผลิตภัณฑ์เดิม

ผ้าทอในรูปแบบผลิตภัณฑ์เดิม คือ ผ้าที่มีการทอกันมาตั้งแต่ในอดีตและมีการทอสืบทอด กันมาจนถึงปัจจุบัน เช่น ผ้าซิ่น ผ้าเบี่ยง ประเด็นในด้านการจัดวางลวดลายบนผืนผ้าทอนั้นไม่มีความแตกต่างจากอดีต ช่างทอผ้าที่ชำเหนือและช่างทอผ้าชาวชำเหนือที่อยู่ที่ยังคงทอจัดวางลวดลายตามรสนิยมความชอบของตนเองเป็นหลัก แต่สิ่งที่ต่างไปจากเดิมคือการให้สีสัน ช่างทอจะให้ความสำคัญในการเรียนรู้เรื่องรสนิยมการชอบสีสันจากลูกค้าในที่ต่างๆ ซึ่งถ้าช่างทอ ผ้าที่อยู่ที่ชำเหนือจะเรียนรู้รสนิยมความชอบสีต่างๆจากพ่อค้าคนกลาง แต่ถ้าเป็นช่างทอชำเหนือที่ เข้าสู่ระบบโรงงานทอผ้าชำเหนือที่ยังคงทอตามที่ได้ของโรงงานสั่ง ซึ่งเจ้าของโรงงานจะ รับงานโดยตรงจากลูกค้า

ในอดีตช่างทอจะให้สีสันบนผืนผ้าทอตามรสนิยมความชอบส่วนตัว แต่ในปัจจุบันช่างทอ จึงต้องให้สีสันบนผืนผ้าตามความต้องการของลูกค้าเป็นหลัก การให้สีสันมีการคลุมโทนสี มีการไล่ระดับความอ่อนเข้มของสี ซึ่งแตกต่างจากในอดีตที่ไม่เคยมีการให้สีสันในรูปแบบนี้มาก่อน

5.1.2 การจัดวางตลาดและการให้สีสันบนผืนผ้าทอในรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่

ผ้าทอในรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ใน คือ ผ้าทอที่มีรูปแบบผลิตภัณฑ์ต่างไปจากของเดิมที่มีอยู่เช่น ผ้าพันคอ ปกหมอนอิง เฟรมใส่กรอบรูป ซึ่งผ้าทอในรูปแบบใหม่นี้จะเน้นการปรับเปลี่ยนการจัดวางตลาด คือ ไม่นำเอาตลาดทั้งหมดมาใส่ แต่จะนำลายบางส่วนในลายหลักหรือลายประกอบที่ลูกค้าชอบมาใส่ และการให้สีสันบนผืนผ้าทอก็มีการให้สีที่คลุมโทนสีมากขึ้น ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความต้องการของลูกค้า และมีการปรับปรุงรูปแบบให้หลากหลายมากขึ้นเพื่อเอาใจลูกค้า

ทั้ง 2 ประเด็นนี้จะเห็นได้ว่าถ้าเป็นผ้าทอในรูปแบบเดิมๆที่มีการทอกันมาตั้งแต่ในอดีต ในปัจจุบันก็ยังคงทอรูปแบบเดิมๆสืบทอดกันมา แต่สิ่งที่ต่างไปจากอดีต คือการให้สีสัน ซึ่งไม่ว่าจะเป็นผ้าที่เป็น รูปแบบผลิตภัณฑ์เดิม หรือ รูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ สีสันบนผืนผ้าจะต้องมาจากความต้องการของลูกค้าเป็นหลัก และถ้าเป็นผ้าทอที่เป็นรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ที่ในอดีตไม่เคยมีการผลิตมาก่อนก็จะมีการเน้นการจัดวางตลาดไม่ใส่ตลาดที่หลากหลายและอัดแน่นจนเกินไปเหมือนอย่างผ้าทอที่เป็นรูปแบบเดิมๆ ทั้งนี้ช่างทอได้รับอิทธิพลทางด้านมุมมองความคิดจากลูกค้าซึ่งเป็นกลุ่มคนจากสังคมภายนอกที่มีความแตกต่างในวิถีชีวิตและวัฒนธรรม

5.1.3 การข้อมสีเส้นใยในปัจจุบัน

การให้สีสันบนผืนผ้าทอในปัจจุบันช่างทอที่ชำเหื่อนไม่สามารถควบคุมสีสันได้เองเหมือนในอดีตเนื่องจากในอดีตช่างทอผลิตสีจากธรรมชาติได้เองช่างทอจึงเปรียบเหมือนผู้ควบคุมสีสันโดยตรง ปัจจุบันเมื่อมีสีเคมีสำเร็จรูปเข้ามาสู่วงการทอผ้าซึ่งสีเคมีสามารถนำมาข้อมเส้นใยได้ทันทีและมีสีสันหลากหลายให้เลือกสามารถไล่ระดับสีได้ใช้จึงทำให้การผลิตสีเองจากธรรมชาติไม่นิยมทำเพราะมีขั้นตอนกระบวนการผลิตที่ยุ่งยากกว่าการใช้สีเคมีมาก และที่สำคัญสีเคมีนั้นถูกนำเข้าจากเมืองไทย เมืองไทยจึงเปรียบเสมือนเป็นผู้ควบคุมทางด้านสีสันให้กับช่างทอผ้าที่ชำเหื่อน

ผ้าทอชำเหื่อนจะพบได้ว่ามีความนิยมใช้สีเคมีในการข้อมเส้นใยมากทั้งนี้ช่างทอให้เหตุผลว่าช่วยประหยัดเวลาในการทอและสีเคมีมีหลากหลายสีสันให้เลือกใช้ ใช้งานและสะดวกรวดเร็ว ซึ่งการใช้สีเคมีเข้ามาแทนที่การใช้สีธรรมชาตินั้นมีผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมเนื่องจากในปัจจุบันผ้าทอชำเหื่อนได้กลายเป็นสินค้าอยู่ในระบบกระแสบริโภคนิยม กระบวนการผลิตจึงต้องมีความรวดเร็วมากขึ้นเพื่อให้สินค้าทันกับความต้องการของตลาด การใช้สีเคมีเป็นสิ่งหนึ่งที่เข้ามาช่วยทำให้ประหยัดเวลาในการทอ ซึ่งการข้อมสีเส้นใยของกลุ่มผ้าทอชำเหื่อนมีความเหมือนกันกับกลุ่มทอผ้าในประเทศไทย(กลุ่มต้นกำเนิด จ.เชียงใหม่ กลุ่มบ้านหาดเลี้ยว จ.สุโขทัย กลุ่มไททรงดำ จ.เพชรบุรี กลุ่มสตรีชนบทอีสาน และกลุ่มกระเหรี่ยง จ.เชียงใหม่ ที่เปลี่ยนจากทอผ้า

สีธรรมชาติมาเป็นสีเคมี เพราะได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสภาพเศรษฐกิจ การเมือง สังคม เหมือนกัน

ผ้าทอชำเหนื่อที่ผลิตมาจากสีธรรมชาติในปัจจุบันพบว่ามียาที่แพงกว่าผ้าทอที่ผลิตจากสีเคมีมาก ซึ่งผ้าที่ผลิตจากสีธรรมชาติจะพบได้ที่ร้านแพงไหมในเวียงจันทน์ กลุ่มผู้ซื้อจะเป็นกลุ่มที่มีรายได้สูงและเป็นกลุ่มที่มีรสนิยมในการอนุรักษ์ธรรมชาติ ถ้าช่างทอที่ชำเหนื่อหันกลับมาอนุรักษ์ให้ความสำคัญกับการผลิตผ้าทอที่มาจากสีธรรมชาติได้ก็จะทำให้พวกเขาสามารถเจาะตลาดหากลุ่มลูกค้าที่มีรายได้สูงได้อีกทางหนึ่ง และยังเป็นการอนุรักษ์ผ้าทอชำเหนื่อที่เป็นกระบวนการผลิตแบบกรรมวิธีเดิมๆ รวมถึงสามารถควบคุมสีได้ด้วยตนเองได้อีก

5.2 ลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์และความหมายบนผืนผ้าทอชำเหนื่อ

ผืนผ้าทอชำเหนื่อนั้นสามารถสรุปลวดลายต่างๆ ที่ช่างทอผ้าชำเหนื่อให้ความสำคัญและมีความนิยมทอใส่ลงในผืนผ้าได้ทั้งหมด 2 ประเภท คือ

ลวดลายหลัก ซึ่งได้แก่

- ลายนาค
- ลายหงส์หรือลายนก
- ลายดอกไม้

ลวดลายประกอบ ซึ่งได้แก่

- ลายกาบเล็ก
- ลายกาบใหญ่
- ลายขอเล็ก
- ลายขอใหญ่
- ลายซิกแซกฟันปลา
- ลายจุด
- ลายตัวกบ
- ลายตัวมอม
- ลายปราสาท

การให้ความหมายของลวดลายบนผืนผ้าทอ สามารถตีความหมายได้ 2 ลวดลาย คือ ลายนาค ลายหงส์หรือลายนก ซึ่งทั้ง 2 ลวดลายนี้ล้วนมีที่มาจากความเชื่อบนพื้นฐานเดียวกันคือ การนับถือและศรัทธาในพระพุทธศาสนา ซึ่งมีตำนานต่างๆที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาเล่าสืบต่อกันมา และพบว่าลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของผ้าทอชำเหนื่อมีความคล้ายคลึงกับกลุ่มผ้าทอไท-ลาว (อ้างไว้แล้วในหน้าที่ 13) ซึ่งช่างทอในกลุ่มนี้ได้คิดค้นขึ้นเองและเลียนแบบจากธรรมชาติสิ่งรอบๆ ตัว

เช่น ต้นไม้ ดอกไม้ ผลไม้ ใบไม้ ทิวเขา เมฆ ลำน้ำ นก สัตว์ป่าและวัฒนาปราสาทราชวัง
แรงบันดาลใจ และจินตนาการนี้ส่วนหนึ่งมาจากสัตว์ในจินตนิยายซึ่งเล่ากันมาจากรากต่อปาก

ปัจจุบันการรับรู้ถึงเรื่องราวที่นำไปแห่งความหมายของลวดลายบนพื้นผ้าทอชำเหินได้
ลดน้อยถอยลงไป ส่งผลให้ในปัจจุบันความรู้เรื่องความหมายก็ค่อยๆ จางหายไป เพราะช่างทอ
ผ้าชำเหินรวมถึงคนชำเหินไม่มีกระบวนการส่งผ่านองค์ความรู้เกี่ยวกับความหมายของลวดลาย
บนพื้นผ้าและช่างทอในปัจจุบันเน้นการผลิตเพียงเพื่อให้ผ้าทอเป็นสินค้ามีใช้ผลิตเพื่อรับใช้ชนกลุ่ม
แต่สิ่งหนึ่งที่ช่างทอผ้าชำเหินก็ยังคงอนุรักษ์เก็บไว้ได้เป็นอย่างดี นั่นก็คือลวดลายต่างๆ ซึ่งในอดีต
มีอยู่เช่นไรในปัจจุบันก็ยังคงอยู่คงเดิมทั้งนี้เป็นเพราะกลุ่มคนภายนอกที่นิยมบริโภคผ้าทอชำเหิน
มีความต้องการบริโภคผ้าชำเหินที่เป็นผ้าแห่งชนกลุ่ม โดยแท้

5.3 ฝีมือการทอผ้าของช่างทอผ้าชำเหิน

ฝีมือการทอผ้าของช่างทอชำเหินซึ่งเปรียบเทียบกับอดีตกับปัจจุบัน ฝีมือของช่างทอมีการ
เปลี่ยนแปลง ในอดีตผ้าทอชำเหินจะเน้นความหนาแน่นของเส้นใยในการถักทอเป็นพื้นผ้า ผ้าทอ
หนึ่งผืนจะมีน้ำหนัก เส้นใยจะใหญ่และหนา ทั้งนี้เนื่องจากเมืองชำเหินเป็นเมืองที่มีอากาศ
หนาวเย็นตลอดทั้งปีจึงส่งผลให้ผ้าทอมีความหนาเพื่อปกป้องความหนาวเย็นของอากาศ

แต่ในปัจจุบันผ้าทอชำเหินกลายเป็นสินค้าและช่างทอเน้นการผลิตในปริมาณที่มาก จึง
ส่งผลให้พื้นผ้าทอชำเหินมีความห่างกันของตัวเส้นใยระหว่างการทอเส้นต่อเส้นทำให้เส้นใยบน
พื้นผ้าทอไม่แน่น ซึ่งผ้าทอชำเหินประมาณ 15 ปีที่ผ่านมาจนถึงปัจจุบันจะมีความหยาบในการเรียง
ร้อยเส้นใย การทอจะทอไม่ละเอียดเท่าการทอในอดีต

5.4 การปรับตัวและการเรียนรู้ของช่างทอเมื่อผ้าทอเป็นสินค้า

ปัจจุบันช่างทอผ้าชำเหินได้ผลิตผ้าทอเพื่อขายเป็นสินค้าซึ่งการทอผ้าจัดเป็นอาชีพหลักใน
การหารายได้ของประชาชนโดยส่วนใหญ่ของชาวชำเหิน ช่างทอผ้าได้มีการเรียนรู้เรื่องรสนิยม
ของลูกค้าและนำมาปรับเปลี่ยนเพื่อผลิตผ้าทอให้มีความสอดคล้องกับความต้องการของลูกค้า

ช่างทอผ้าชำเหินไม่ได้ปรับตัวและเรียนรู้อย่างทันทีทันใดแต่ค่อยๆ ปรับตัวและเรียนรู้เพื่อ
ทำความเข้าใจต่อการทอผ้าเพื่อเป็นสินค้า สิ่งที่ช่างทอต้องปรับเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการ
ของลูกค้า คือ การให้สีสันทนบนพื้นผ้าทอ สำหรับการเรียนรู้ให้สีสันทนบนพื้นผ้าทอที่เป็นรูปแบบ
ผลิตภัณฑ์เดิมนั้น ไม่มีความยุ่งยากเท่าไรไม่ต้องเรียนรู้อะไรนัก เพียงแค่ปรับเปลี่ยนการให้สีสันทนให้
ตรงกับความต้องการของลูกค้าเท่านั้น สำหรับการเรียนรู้การทอผ้าทอในรูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่
ช่างทอต้องเรียนรู้ในเรื่องการจัดวางลวดลายควบคู่ไปกับการให้สีสันทนพร้อมกัน เพราะผ้าทอใน
รูปแบบผลิตภัณฑ์ใหม่เป็นสิ่งแปลกใหม่สำหรับพวกเขา

5.5 การรวมกลุ่ม

การรวมกลุ่มเพื่อทอผ้าของช่างทอผ้าเหนือ เป็นลักษณะการรวมกลุ่มขนาดเล็กเป็นส่วนใหญ่ แต่ละกลุ่มไม่มีการร่วมมือกันและไม่มีการผูกมัดใดๆ เข้ามาให้ความช่วยเหลือส่งเสริมและสนับสนุนอย่างเต็มที่ ที่เวียงจันทน์การทอผ้าเหนือจะเป็นระบบโรงงานมีการรวมกลุ่มของร้านค้าผ้าทอผ้าเหนือแต่ก็เป็นการรวมกลุ่มกันอย่างหลวมๆ

เมืองชาเหนือควรที่จะพัฒนาให้เกิดวิสาหกิจชุมชน (อ้างไว้แล้วในหน้าที่ 117) ให้เป็นเมืองท่องเที่ยวโดยดึงเอาผ้าทอและธรรมชาติที่มีอยู่แล้วอย่างดีเชื่อมมาเป็นจุดดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามา ทั้งนี้เมืองชาเหนือมีความพร้อมทางด้านสายการบินอยู่แล้ว สามารถเปิดเมืองชาเหนือให้เป็นเมืองท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมได้ และช่างทอผ้าเหนือต้องหันมาให้ความสำคัญในการผลิตผ้าแบบเก่าและใช้สีจากธรรมชาติมากขึ้นเพื่อเป็นจุดดึงดูดลูกค้า ที่สำคัญคนชาเหนือจะสามารถสร้างรายได้ให้แก่ตนเองอย่างยั่งยืน ช่างทอผ้าไม่ต้องโดนพ่อค้าคนกลางตัดราคาและยังสร้างฐานอำนาจในการต่อรองราคาผ้าทอจากพ่อค้าคนกลางได้อีกด้วย

5.6 ข้อเสนอแนะ

1. ช่างทอผ้าชาเหนือ ทั้งที่อยู่เมืองชาเหนือและเวียงจันทน์ควรจะมีการจัดตั้งกลุ่มที่สามารถติดต่อช่วยเหลือพึ่งพากันและกันได้ โดยดำเนินนโยบายที่คงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของตนเพื่อไม่ให้เอกลักษณ์ผ้าทอของกลุ่มต้องเกิดการสูญหาย
2. ควรจะมีกลุ่มหรือองค์กรของทางรัฐบาลหรือเอกชนให้ความรู้และคอยช่วยชี้แนะเกี่ยวกับการหาตลาดรองรับสินค้าทั้งนี้เพื่อลดปัญหาช่องว่างการไม่รู้เรื่องระบบเศรษฐกิจระหว่างช่างทอกลุ่มในเมืองชาเหนือกับช่างทอกลุ่มที่เมืองหลวงเวียงจันทน์
3. รัฐบาลควรส่งเสริมด้านการศึกษาให้แก่เด็กสาวชาเหนือ เมืองชาเหนือ ควบคู่กับการทอผ้าที่เป็นเอกลักษณ์ของเมือง ทั้งนี้เด็กสาวชาเหนือโดยส่วนใหญ่มีความรู้ต่ำทำให้ทรัพยากรบุคคลขาดคุณภาพไม่สามารถพัฒนาการทอผ้าให้กลายเป็นธุรกิจท้องถิ่นให้ได้ดีเท่าที่ควร เนื่องจากช่างทอที่เมืองชาเหนือจะเป็นเพียงผู้ถูกใช้แรงงานเท่านั้นและยังถูกกดราคาค่าแรงจากผู้สั่งทำ